

Inhoudstafel

Voorwoord	9
Hoofdstuk 1.	
De klassieke rechtvaardigingstoets	11
1. Normatieve problemen: enkele schijnbare oplossingen	11
1.1. <i>Geloof</i>	12
1.2. <i>Emoties</i>	13
1.3. <i>Feitelijke toestand</i>	14
2. Normatieve problemen: de rationele benadering	15
2.1. <i>Jeremy Bentham: de morele calculus</i>	19
2.2. <i>Immanuel Kant: de morele plicht</i>	24
3. De klassieke rechtvaardigingstoets	29
3.1. <i>De schendingfase</i>	31
3.2. <i>De overtreffase</i>	33
3.3. <i>De uitzonderingfase</i>	36
3.4. <i>De interventiefase</i>	38
3.5. <i>Voordelen en beperkingen</i>	39
Hoofdstuk 2.	
Waardigheid	43
1. Inleiding	43
2. Het belang van menselijke waardigheid	43
3. Vier betekenisvelden	46
3.1. <i>Het verbod op onmenselijke behandeling</i>	46
3.2. <i>Recht op een menswaardig bestaan</i>	47
3.3. <i>Het recht op zelfbeschikking</i>	48
3.4. <i>Het verbod op discriminatie</i>	48
4. Dehumanisering	49
4.1. <i>Animale en machinale dehumanisering</i>	50
4.2. <i>Is animale dehumanisering erger dan machinale?</i>	52
4.3. <i>Handhaving van de grens tussen mens en dier</i>	55
4.4. <i>Twee theorieën over de grens tussen mens en dier</i>	57
4.4.1. <i>Terror management theory (TMT)</i>	58

4.4.2. <i>Social exclusion theory (SET)</i>	62
5. Ten slotte: over dierlijke waardigheid?	65

Hoofdstuk 3.

Het vrijheids- of autonomiebeginsel	69
1. De schaduwzijden van vrijheid	69
2. Drie soorten vrijheden	71
2.1. <i>Zelfbepaling (negatieve vrijheid)</i>	72
2.2. <i>Zelfbeschikking (zelfdeterminatie, conditionele vrijheid)</i>	73
2.3. <i>Zelfrealisatie (zelfontplooiing, positieve vrijheid, normatieve vrijheid)</i>	75
3. Vrijheid van privéleven (privacy)	77
3.1. <i>Van vrijheid naar privacy: opkomst, crisis en heropleving van een fundamentele vrijheid</i>	77
3.2. <i>Schadebeginsel en paternalisme</i>	81
3.2.1. <i>Het schadebeginsel</i>	81
3.2.2. <i>Zacht, hard en moreel paternalisme</i>	82
3.2.3. <i>Overregulering en partijdige schade</i>	86
4. Het recht op vrije meningsuiting	88
5. Vrijheid van opvoeden	94
5.1. <i>Ter inleiding: het thuisonderwijs van Pauline de Broglie</i>	94
5.2. <i>Drie beginselen</i>	95
5.2.1. <i>Het beginsel van ouderlijke macht</i>	96
5.2.2. <i>Het recht op een open toekomst (open future)</i>	98
5.2.3. <i>Het beginsel van zelfbestuur</i>	100
5.3. <i>Toepassing: thuisonderwijs voor de Amish?</i>	102
6. Vrijheid van cultuur en godsdienst (het multiculturalismedebat)	106
6.1. <i>Multiculturele controverses</i>	106
6.2. <i>Drie beginselen</i>	108
6.2.1. <i>Neutraliteitsbeginsel (exclusieve neutraliteit, laïcité)</i>	108
6.2.2. <i>Multiculturalisme (inclusieve neutraliteit, actief pluralisme)</i>	111
6.2.3. <i>Medeburgerschap (gedeeld burgerschap)</i>	120
6.3. <i>Toepassing: De Raad van State over inburgering in Vlaanderen</i>	128

Hoofdstuk 4.

Het gelijkheidsbeginsel	133
1. Gelijkheid: een allemansvriend	133
2. De formele gelijkheid	134
2.1. <i>Aristoteles</i>	134
2.2. <i>De aristocratie</i>	136

3. Rechtengelijkheid	138
3.1. <i>Thomas Hobbes (1588–1679)</i>	139
3.2. <i>John Locke (1632–1704)</i>	141
3.3. <i>Jean-Jacques Rousseau (1771–1778)</i>	142
3.4. <i>De natuurlijke gelijkheid aller mensen</i>	143
3.5. <i>Racisme en beschavingsleer: de dubbele moraal van de Verlichting en het 19de-eeuwse liberalisme</i>	145
3.6. <i>Toepassing: klassiek liberalisme en de Europese Unie</i>	146
4. Kansengelijkheid na WOII	147
4.1. <i>Het beginsel van non-discriminatie</i>	147
4.2. <i>Twee modellen</i>	151
4.3. <i>Toepassing: politieke benoemingen</i>	155
5. Compenserende kansengelijkheid	156
5.1. <i>Het meritocratische ideaal</i>	156
5.2. <i>Een substantiële vorm van gelijkheid</i>	157
5.3. <i>Toepassing: de hervorming van de kinderbijslag</i>	161
6. Bronnengelijkheid	161
7. Welvaartsgelijkheid	171
7.1. <i>Van utopische droom tot dictatuur van het proletariaat</i>	173
7.2. <i>Vormen van welvaartsgelijkheid</i>	176
8. Tot slot: alle gelijkheden op een rijtje	181

Hoofdstuk 5.

De libertaristische kritiek op de egalitaire sociaaldemocratie	185
1. Inleiding	185
2. Friedrich Hayek (Friedrich August von Hayek, 1899–1992)	186
3. Robert Nozick (1938–2002)	192
4. Libertaristisch alternatief voor zelfgenoegzaam links?	196

Hoofdstuk 6.

Het legitimizeitsbeginsel	199
1. Inleiding	199
2. De liberale democratie: het model, zijn hoofdkenmerken en basispremissen	202
3. De alternatieven	209
3.1. <i>Het theocratische alternatief: de goddelijke bevelstheorie</i>	209
3.2. <i>Het natuurrechtelijk alternatief</i>	212
3.2.1. <i>Het doelloorzakelijk natuurrecht</i>	214
3.2.2. <i>Het werkoorzakelijk natuurrecht</i>	216

3.3. Het volkssoevereine alternatief	220
4. Carl Schmitt en Joseph de Maistre: de Dracula's van de liberale democratie	225
4.1. De kritiek van Carl Schmitt	225
4.2. De kritiek van Joseph de Maistre	230
4.3. Schmitt en Maistre: Dracula's of echte doodgravers van de liberale democratie?	235
5. De filosofisch-anarchistische kritiek	237
Hoofdstuk 7.	
Het recht om te straffen	243
1. Straffen als rechtsfilosofisch probleem	243
2. De utilitaristische rechtvaardiging (Bentham, Beccaria)	245
2.1. <i>Het utilitarisme hangt af van empirische toetsing</i>	246
2.2. <i>Het utilitarisme botst met onze intuïtie</i>	246
3. De retributivistische rechtvaardiging (Kant)	248
3.1. <i>Het dwangprobleem</i>	249
3.2. <i>Het vrije wilprobleem</i>	250
4. De moreel-educatieve rechtvaardiging (B.F. Skinner)	254
5. Conclusie	255
Verwijzingen en literatuur	257
Index	265